

**CULTUROLOGICAL TRANSFORMATION OF TRADITIONAL SINGING ART
UNDER THE INFLUENCE OF MASS CULTURE**

Sobirov Samandar Sobir o'g'li

Teacher of the "National Singing" Department,
Uzbek State Institute of Arts and Culture
samandarsobirov117@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20233889>

Abstract

This article analyzes the semantic and functional changes occurring in the art of traditional singing under the conditions of mass culture from a culturological perspective. The purpose of the research is to reinterpret traditional singing as a socio-cultural mechanism that shapes the cultural needs of individuals. The scientific novelty of the study is reflected in substantiating the influence of mass culture not as a cultural crisis, but as a transformational process. Culturological and cultural phenomenology approaches are used as the methodological basis of the research.

Keywords: mass culture, traditional singing art, culturological transformation, cultural needs, aesthetic standards, cultural discontinuity, cultural identity.

**OMMAVIY MADANIYAT TA'SIRI OSTIDA AN'ANAVIY
QO'SHIQCHILIK SAN'ATINING MADANIYATSHUNOSLIK
TRANSFORMATSIYASI**

Sobirov Samandar Sobir o'g'li

*O'zDSMI "Milliy qo'shiqchilik"
kafedrasi o'qituvchisi*

samandarsobirov117@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada ommaviy madaniyat sharoitida an'anaviy qo'shiqchilik san'atida yuz berayotgan mazmuniy va funksional o'zgarishlar madaniyatshunoslik nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi an'anaviy qo'shiqchilikni shaxs madaniy ehtiyojlarini shakllantiruvchi ijtimoiy-madaniy mexanizm sifatida qayta talqin qilishdan iborat. Ilmiy yangilik ommaviy madaniyat ta'sirini madaniy inqiroz emas, balki transformatsion jarayon sifatida asoslashda namoyon bo'ladi. Metodologik asos sifatida madaniyatshunoslik va madaniy fenomenologiya yondashuvlari qo'llaniladi.

Kalit so'zlar: ommaviy madaniyat, an'anaviy qo'shiqchilik san'ati, madaniyatshunoslik transformatsiyasi, madaniy ehtiyojlar, estetik standartlar, madaniy uzilish, madaniy identitet.

Kirish

Zamonaviy madaniy makonda ommaviy madaniyatning ustuvorligi estetik me'yorlar, iste'mol modellari va madaniy did shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu jarayon an'anaviy san'at turlarining, xususan, milliy qo'shiqchilik san'atining jamiyatdagi funksional o'rnini qayta belgilash zaruratini yuzaga keltirmoqda. Ommaviy madaniyat sharoitida an'anaviy qo'shiqchilikda yuz berayotgan mazmuniy va funksional o'zgarishlar ko'pincha tabiiy rivojlanish yoki estetik moslashuv sifatida baholanadi, biroq bu holatlarning shaxs madaniy ehtiyojlari va madaniy ong shakllanishiga ta'siri madaniyatshunoslikda yetarli darajada muammolashtirilmagan.

Mazkur maqolada ilmiy muammo sifatida an'anaviy qo'shiqchilik san'atining ommaviy madaniyat ta'siri ostida transformatsiyalanishi va ushbu jarayonning shaxs madaniy ehtiyojlariga ijtimoiy-madaniy mexanizm sifatidagi ta'siri qo'yiladi. Tadqiqotning maqsadi an'anaviy qo'shiqchilikdagi o'zgarishlarni madaniyatshunoslik nuqtayi nazaridan tahlil qilish hamda ularni madaniy uzilish yoki soddalashtirish emas, balki murakkab transformatsion jarayon sifatida asoslashdan iborat.

Nazariy-metodologik asoslar

Madaniyatshunoslikda **ommaviy madaniyat** tushunchasi zamonaviy jamiyatda madaniy mahsulotlarning keng auditoriyaga mo'ljallangan, standartlashtirilgan va tez iste'mol qilinadigan shakllarini ifodalovchi ijtimoiy-madaniy hodisa sifatida talqin etiladi. Ommaviy madaniyat estetik soddalashtirish, takrorlanish va bozor mexanizmlariga moslashuv orqali madaniy ehtiyojlarni tezkor qondirishga yo'naltirilganligi bilan tavsiflanadi. Ushbu xususiyatlar uni tarixiy xotira, ramziy chuqurlik va vorislikka tayanadigan an'anaviy madaniyat shakllaridan nazariy jihatdan farqlaydi.

Ommaviy va an'anaviy madaniyat o'rtasidagi qarama-qarshilik madaniyatshunoslikda ko'pincha "soddalashtirish – murakkablik", "iste'mol – meros", "tezkorlik – davomiylik" kabi oppozitsiyalar orqali izohlanadi. Biroq bu qarama-qarshilikni mutlaq antagonizm sifatida talqin qilish an'anaviy san'atning zamonaviy sharoitdagi real holatini to'liq ochib bermaydi. Shu bois mazkur tadqiqotda ommaviy madaniyat ta'siri ostida yuzaga kelayotgan jarayonlar **madaniy transformatsiya** kategoriyasi orqali tahlil qilinadi. Transformatsiya madaniy hodisalarning yangi sharoitda funksional va mazmuniy qayta tuzilishini anglatib, ularni to'liq inkor etishni emas, balki yangi kontekstda mavjudligini ko'zda tutadi.

Bundan farqli ravishda, **madaniy uzilish** tushunchasi an'anaviy madaniy shakllarning ijtimoiy xotira va ehtiyojlar tizimidan siqib chiqarilishini ifodalaydi.

Ushbu maqolada madaniy uzilish va transformatsiya tushunchalari farqlanib, an'anaviy qo'shiqchilik san'atida yuz berayotgan o'zgarishlar uzilish emas, balki murakkab transformatsion jarayon sifatida talqin qilinadi.

Metodologik asos sifatida madaniy fenomenologiya yondashuvi qo'llaniladi. Ushbu yondashuv madaniy hodisalarni shaxs tajribasi va idroki orqali tahlil qilish imkonini berib, ommaviy madaniyat ta'sirida an'anaviy qo'shiqchilikning qanday qabul qilinayotgani va shaxs madaniy ehtiyojlarida qanday yangi ma'nolar kasb etayotganini ochib berishga xizmat qiladi. Shu tariqa nazariy-metodologik asoslar an'anaviy qo'shiqchilik san'atini idealizatsiya qilmasdan, uni shaxs madaniy ehtiyojlarini shakllantiruvchi ijtimoiy-madaniy mexanizm sifatida ilmiy tahlil qilish imkonini yaratadi.

Ommaviy madaniyatning estetik standartlari

Zamonaviy madaniy makonda ommaviy madaniyat estetik standartlari shaxs estetik didi va madaniy ehtiyojlarining shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi muhim omillardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Madaniyatshunoslik nuqtayi nazaridan bu jarayon, avvalo, **estetik soddalashuv va standartlashuv** tendensiyalari bilan tavsiflanadi. Ommaviy madaniyat mahsulotlari murakkab badiiy shakllar va ko'p qatlamli ma'nolardan ko'ra, tez idrok etiladigan, takrorlanuvchi va universal qabul qilinadigan estetik modellarga tayanadi. Natijada estetik tajriba chuqur mushohada jarayonidan ko'ra, yuzaki qabul qilish mexanizmi orqali amalga oshadi.

Ommaviy estetik standartlarning muhim xususiyatlaridan biri **tezkor iste'mol va vizuallikning ustuvorligidir**. Raqamli platformalar, audio-vizual kontent va ommaviy media vositalari estetik qadriyatlarni qisqa, fragmentar va vizual jihatdan jozibador shaklda taqdim etadi. Bu holat shaxs madaniy ehtiyojlarida tezkor qoniqish, doimiy yangilikka intilish va estetik barqarorlikning zaiflashishiga olib keladi. Estetik idrokning bunday shakli uzoq muddatli badiiy tajribani emas, balki lahzaviy ta'sirni ustuvor qiladi. Mazkur jarayon ommaviy estetik mezonlarning **shaxs estetik didiga ta'sirini** kuchaytiradi. Shaxs estetik ehtiyojlari tobora standartlashtirilgan tasvirlar, soddalashtirilgan musiqiy shakllar va ommaviy didga moslashtirilgan badiiy ifodalar orqali shakllana boshlaydi. Bu esa estetik tanlovning individuallashuvini cheklab, madaniy ehtiyojlarning bir xillashuviga olib keladi.

Natijada ommaviy madaniyat estetik standartlari bilan **an'anaviy estetik qadriyatlar o'rtasida ziddiyat** yuzaga keladi. An'anaviy qo'shiqchilik san'ati murakkab badiiy tizim, tarixiy xotira va ramziy chuqurlikka asoslangan estetik modelni ifodalasa, ommaviy madaniyat tezkor va soddalashtirilgan estetik talablarni ilgari suradi. Ushbu ziddiyatni an'anaviy estetikani inkor etish sifatida

emas, balki shaxs madaniy ehtiyojlarining transformatsiyasi doirasida tahlil qilish muhimdir. Shu ma'noda, ommaviy madaniyatning estetik standartlari an'anaviy qo'shiqchilik san'atini siqib chiqaruvchi emas, balki uning zamonaviy madaniy makonda yangi talqin va funksional moslashuvini belgilovchi ijtimoiy-madaniy omil sifatida namoyon bo'ladi.

Mazmuniy va funksional o'zgarishlar

Ommaviy madaniyat ta'siri ostida an'anaviy qo'shiqchilik san'atida mazmuniy va funksional o'zgarishlar kuzatilmoqda. Mazkur jarayon, avvalo, **qo'shiqchilik mazmunining qisqarishi va soddalashuvi** bilan tavsiflanadi. An'anaviy qo'shiqlarga xos bo'lgan ko'p qatlamli ramziy ma'no, tarixiy-madaniy kontekst va poetik murakkablik zamonaviy talqinlarda ixcham shaklga keltiriladi. Natijada badiiy matn va musiqiy ifoda shaxs tomonidan tez idrok etiladigan, ammo chuqur madaniy mushohadani talab qilmaydigan ko'rinishga ega bo'ladi.

Mazmuniy soddalashuv **tarbiyaviy va ma'naviy funksiyalarning zaiflashuvi** bilan uzviy bog'liqdir. An'anaviy qo'shiqchilik san'ati tarixan axloqiy me'yorlar, qadriyatlar va ijtimoiy tajribani uzatish vazifasini bajargan bo'lsa, ommaviy madaniyat sharoitida ushbu funksiyalar ikkilamchi ahamiyat kasb eta boshlaydi. Ma'naviy mazmun ko'proq umumlashtirilgan va neytrallashtirilgan shaklda taqdim etilib, shaxs ongida chuqur ichkilashtirilish imkoniyatlari cheklanadi.

Shu bilan birga, an'anaviy qo'shiqchilikda **kommunikativ va ko'ngilochar funksiyaning kuchayishi** kuzatiladi. Qo'shiqchilik san'ati zamonaviy madaniy makonda ijtimoiy muloqot vositasi va ommaviy iste'mol obyekti sifatida faolroq qo'llanilmoqda. Bu holat san'atning jamoaviy idrokni shakllantirish va madaniy tajribani tezkor uzatish imkoniyatlarini kengaytiradi, biroq estetik va ma'naviy chuqurlik hisobiga sodir bo'ladi.

Mazkur o'zgarishlarni madaniyatshunoslik nuqtayi nazaridan **inqiroz yoki yo'qotish** sifatida emas, balki **funksional transformatsiya** sifatida talqin qilish muhimdir. An'anaviy qo'shiqchilik san'ati yangi madaniy sharoitlarda shaxs madaniy ehtiyojlarini qondirishning boshqa mexanizmlariga moslashmoqda. Bu jarayonda san'at o'zining klassik funksiyalarini to'liq yo'qotmaydi, balki ularning ustuvorligi va amalga oshish shakllari o'zgaradi. Natijada an'anaviy qo'shiqchilik shaxs madaniy ehtiyojlarini shakllantiruvchi ijtimoiy-madaniy mexanizm sifatida yangi mazmun va funksional konfiguratsiyada namoyon bo'ladi.

Madaniy uzilish va shaxs madaniy ehtiyojlarining qayta shakllanishi

Madaniyatshunoslikda **madaniy uzilish** tushunchasi madaniy an'analarning to'liq yo'qolishi emas, balki ularning kundalik hayotdagi funksional uzviyligining susayishi va ma'no uzatish shakllarining o'zgarishi sifatida talqin etiladi. Ushbu

jarayon jamiyatda ustuvor bo'layotgan ommaviy madaniyat sharoitida shaxs madaniy ehtiyojlarining qayta tashkil topishi bilan chambarchas bog'liqdir. Madaniy uzilish shaxsning tarixiy-madaniy tajribani qabul qilish mexanizmlarida uzluksizlikning buzilishi emas, balki ehtiyojlar tizimining yangi madaniy sharoitga mos ravishda qayta yo'nalishidir.

Mazkur kontekstda an'anaviy qo'shiqchilik san'ati **kundalik madaniy ehtiyojni qondiruvchi faol amaliyotdan ramziy qatlamga o'tuvchi hodisa** sifatida namoyon bo'ladi. Ilgari shaxs hayotida muntazam ishtirok etgan qo'shiqchilik bugungi kunda ko'proq madaniy belgi, tarixiy xotira yoki identitet ramzi sifatida qabul qilinadi. Bu holat an'anaviy san'atning ahamiyati pasayganini emas, balki uning funksional maqomi o'zgarganini ko'rsatadi.

Madaniy uzilish jarayoni shaxs madaniy ehtiyojlarining **fragmentarlashuvi** bilan kechadi. Shaxs estetik va ma'naviy ehtiyojlarini yaxlit madaniy tizim orqali emas, balki qisqa, epizodik va turli manbalardan olingan madaniy tajribalar orqali qondira boshlaydi. Natijada madaniy ehtiyojlar uzluksiz tarixiy tajribaga emas, balki tezkor iste'mol va tanlov erkinligiga asoslangan shaklga ega bo'ladi.

Ommaviy madaniyat sharoitida shaxs madaniy ehtiyojlari **qayta yo'naltiriladi**: chuqur estetik va ma'naviy ichkilashtirish o'rnini kommunikativ qulaylik, vizual joziba va tezkor qoniqish egallaydi. Ushbu jarayonni madaniyatshunoslik nuqtayi nazaridan baholashda uni inqiroz sifatida emas, balki madaniy ehtiyojlarning yangi ijtimoiy-madaniy konfiguratsiyasi sifatida talqin qilish muhimdir. Shu ma'noda, madaniy uzilish shaxs madaniy ehtiyojlarini shakllantirishning zamonaviy mexanizmlarini anglash uchun muhim nazariy kalit vazifasini bajaradi.

Muhokama (Discussion)

Mazkur tadqiqot doirasida olingan xulosalar ommaviy madaniyatni faqat salbiy va buzuvchi hodisa sifatida talqin qiluvchi yondashuvlarning yetarli emasligini ko'rsatadi. Madaniyatshunoslikda keng tarqalgan bunday pozitsiyalar an'anaviy san'at shakllaridagi o'zgarishlarni madaniy inqiroz yoki yo'qotish sifatida baholashga moyil bo'lib, jarayonning ichki mantiqi va ijtimoiy-madaniy omillarini yetarlicha hisobga olmaydi. Ommaviy madaniyat ta'siri ostida yuz berayotgan holatlarni biryoqlama salbiy baholash an'anaviy qo'shiqchilik san'atining zamonaviy madaniy makondagi real funksional holatini tushuntirib bera olmaydi.

Mazkur maqolada ilgari surilgan **transformatsiya va madaniy uzilish modeli** ushbu muammoni yanada kengroq konseptual doirada tahlil qilish imkonini beradi. Transformatsiya modeli an'anaviy qo'shiqchilik san'atining ommaviy madaniyat sharoitida mazmuniy va funksional jihatdan qayta tuzilishini,

ammo to'liq inkor etilmasligini asoslaydi. Madaniy uzilish esa an'anaviy san'atning kundalik madaniy ehtiyojlardan ramziy qatlamga siljishini ifodalaydi. Ushbu ikki tushuncha birgalikda qo'shiqchilik san'atidagi o'zgarishlarni murakkab, ko'p qatlamli ijtimoiy-madaniy jarayon sifatida talqin qilish imkonini yaratadi.

Muallifning ilmiy pozitsiyasi shundan iboratki, ommaviy madaniyat sharoitida an'anaviy qo'shiqchilik san'atini idealizatsiya qilish yoki uni mutlaqo rad etish ilmiy jihatdan asosli emas. Aksincha, uni shaxs madaniy ehtiyojlarini shakllantiruvchi **ijtimoiy-madaniy mexanizm** sifatida ko'rib, ehtiyojlarning qayta yo'nalishi va fragmentarlashuvi kontekstida tahlil qilish zarur. Bunday yondashuv an'anaviy qo'shiqchilik san'atining zamonaviy madaniy jarayonlardagi o'rnini aniqroq belgilashga, shuningdek, shaxs madaniy ongidagi o'zgarishlarni madaniyatshunoslik nuqtayi nazaridan tushuntirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Mazkur maqolada ommaviy madaniyat sharoitida an'anaviy qo'shiqchilik san'atida yuz berayotgan mazmuniy va funksional o'zgarishlar madaniyatshunoslik nuqtayi nazaridan tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari ommaviy madaniyatning an'anaviy qo'shiqchilikka ta'siri badiiy merosning yo'qolishi emas, balki uning mazmuniy soddalashuvi, funksional ustuvorliklarning almashuvi va yangi kommunikativ shakllarga moslashuvi bilan kechayotganini ko'rsatadi. Ushbu jarayon madaniy uzilish emas, balki madaniy transformatsiya sifatida talqin qilindi.

Tahlil shuni ko'rsatdiki, an'anaviy qo'shiqchilik san'ati shaxs madaniy ehtiyojlarini shakllantirishda o'zining klassik tarbiyaviy va ma'naviy funksiyalaridan ko'ra, kommunikativ va ko'ngilochar funksiyalar orqali faolroq namoyon bo'lmoqda. Natijada shaxs madaniy ehtiyojlari yaxlit va uzluksiz tizimdan fragmentar va qayta yo'naltirilgan ehtiyojlar majmuasiga aylanmoqda. Bu holat ommaviy madaniyat sharoitida madaniy ong va estetik didning yangi konfiguratsiyasini yuzaga keltiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Irzayev B. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda musiqa madaniyatining rivojlanishi. – Toshkent.: Yangi asr avlodi, 2015. – 344 b.
2. Jahon falsafa lug'ati. – Toshkent.: O'zbekiston faylasuflar milliy jamiyati nashriyoti, birinchi kitob, 2016. – 804 b.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 23-iyundagi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzurida O'zbekistondagi Islom sivilizatsiyasi markazini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risidagi Qarori.
4. Buxarin N. Izbranniye proizvedeniY. – M., Politizdat, 1988.S.499.12. Adabiyot va san'at, madaniyatni rivojlantirish xalqimiz ma'naviy plamini yuksaltirishning mustahkam poydevoridir. – "Xalq so'zi", 2017 yil 4 avgust
5. Mavrulov A., Mavrulova M. Madaniyat nazariyasi. – T.: 2022. – 359 b.